

Digitaliseringens dilemmaer

Redaktør: Jens Jørgen Hansen, jjh@sdu.dk, Syddansk Universitet

Redaktør: Lillian Buus, libu@via.dk, VIA University College

Gæsteredaktør: Stig Børsen Hansen, stbh@sdu.dk, Syddansk Universitet

Introduktion

I LOM 25 sætter vi fokus på de dilemmaer, barrierer og paradokser, der udspiller sig, når uddannelse, undervisning og læring i stigende omfang digitaliseres. Eksempler på dilemmaer er, når uddannelsesinstitutioner vælger digitale platforme, som i sig selv rummer pædagogiske muligheder og begrænsninger. En barriere kan være når undervisere udvikler undervisningsmaterialer og støder på ophavsretslige udfordringer. Et lærerteam kan have udviklet et undervisningsforløb og stille spørgsmålet: hvem ejer dette materiale? (Hamilton & Feenberg, 2005). Når studerende i en opgave laver interviews og spørgeskemaundersøgelser og møder udfordringer i forhold til GDPR-problematikker som samtykke, opbevaring af data og databehandling eller med andre ord; når den digitale ressource bliver styrende for didaktikken.

Digitaliseringens dilemmaer rummer således et bredt spekter af etiske og juridiske udfordringer, men også pædagogiske, strategiske og kvalitetsmæssige dilemmaer, der findes på både institutionelle- undervisningsmæssige- og læringsmæssige niveauer.

Et dilemma kan defineres som en "situation hvor man skal træffe et vanskeligt valg, typisk mellem to lige dårlige eller gode muligheder" (Den Danske Ordbog). I den definition er et dilemma noget der etableres i en situation, hvor man bliver nødt til at vælge mellem forskellige veje til at løse et problem, og det bør tilføjes at løsningen på et givet problem involverer normer eller principper, der er i konflikt med hinanden.

En relateret forståelse knytter begrebet om et dilemma til en professions- eller professionel opgavevaretagelse. I et professionelt perspektiv kan dilemmaer ses som modsætninger mellem en organisationsbestemt professionel rolle og opgave som kan stå i et modsætningsforhold til en personlig forståelse og erfaringer af ens professionelle praksis, fx i synet på brug af teknologi i undervisningen eller synet på gode og effektive undervisningsformer. Dette perspektiv understøtter at dilemmaer er knyttet til personers værdier, erfaringer og holdninger og det vil derfor også være personafhængigt, hvorvidt et dilemma opleves som et dilemma eller blot et problem, der skal løses.

En tredje forståelse ser på dilemmaer i et rum-perspektiv, dvs. ikke kun knyttet til situationer og professioner. Et eksempel kunne være, at der altid vil være en forskel i forhold til, hvordan elever/studerende, undervisere og ledere ser på god undervisning i et undervisningsrum – og man derfor tale om dilemmafyldte rum eller "dilemmatic spaces" (Fransson & Grannäs, 2013). At blive opmærksom på dynamikken i dilemmafyldte rum er vigtigt, fordi det skærper vores opmærksomhed på, at rummet på den ene side konstruerer individet og på den anden side at individet konstruerer et dilemmafyldt rum.

Dilemmaer handler således om de situationer, professionelle praksisser og rum hvor modsætningerne eller konflikterne ikke bare forsvinder når vi løser et problem eller tager en beslutning. Det hænger sammen med at dilemmaer er udtryk for ofte dramatiske møder mellem forskellige værdier, holdninger, interesser og praksisser uden at der vil være én sand løsning, som er åbenlys rigtig og alle derfor kan enes om. Dilemmaer er på den måde en øjenåbner i forhold til at skabe bevidsthed om situationens konflikter og dramaer. Som analytisk kategori kan dilemmaer være et tegn på værdipluralisme og højspændte arenaer med modsatrettede interesser, værdier og holdninger. Ved at fokusere på aspekter af dilemmaer kan det åbne for en forståelse af situationer, hvor der vil være forskellige veje at gå, og som vil være omgærdet af fordele og ulemper eller potentialer og faldgruber.

Digitale dilemmaer er særligt tydelige i forbindelse med implementering af IT i uddannelser, fordi informationsteknologien på den ene side har en kompleks natur, og stiller krav om velfungerende hardware, software, infrastruktur og nye brugerkompetencer. På den anden side har IT et potentiale til at omforme eksisterende praksisser og muliggøre nye lærings- og undervisningspraksisser, etablere nye læringsmiljøer og -former samt forandre organisatoriske strukturer.

Præsentation af temanummerets artikler

Artiklen ”**Dilemmaer i translation og transformation af erfaringsbaseret kollaborativ læring til digitale platforme**” er skrevet af Camilla Gyldendahl Jensen, Susanne Dau, Nicolaj Riise Clausen, Thomas Ryberg og Lykke Brogaard Bertel. Artiklen tager udgangspunkt i forsknings- og udviklingsprojektet ‘Unified platform for the Future of Learning and Development’ (UnFoLD), der har til formål at undersøge og udvikle en læringsplatform, hvor principper for Erfaringsbaserede kollaborative læringsformer (ECL) udgør det pædagogiske fundament. Artiklen undersøger her, hvilke dilemmaer, der kan opstå når læring sker med udgangspunkt i digitale platforme og afsøger et dilemmafyldt spændingsfelt mellem læringsteoretiske værdier og teknologiske muligheder og begrænsninger. Der peges overordnet på, at nye digitale eller hybride former for undervisning er med til at styrke fleksibilitet og tilgængelighed og integration i praksis, men på den anden side diskuteres, hvordan eksisterende digitale læringsplatforme ikke i tilstrækkelig grad understøtter erfaringsbaserede, kollaborative læringsformer.

Artiklen peger på to scenarier, som illustrerer de dilemmaer, som transformation af læring til digitale læringsplatforme medfører. Det ene omhandler stilladsering af autonomi og agilitet, dvs. spændingen mellem en læringsplatforms stilladsering og ønsket om at studerende tør stille spørgsmålstejn ved traditionelle forståelser af det faglige stof samt lærer at styre deres egen læring.

Det andet scenarie handler om at evaluering og feedback, dvs. hvordan en læringsplatform på den ene side kan understøtte evaluering og automatiseret feedback og på den anden side faren for at sådanne evalueringsformer kan påvirke den lærendes motivation.

Perspektivet er, at uddannelsesinstitutioner ved inddragelse af nye digitale teknologier, løsninger og platforme anerkender og overvejer konsekvenserne af den indflydelse, som designere har på læringsoplevelsen.

I ”**Digital Idiocy in Higher Education or Political Participation by other Means?**” undersøger Stig Børsen Hansen et ofte opfattet dilemma mellem at gøre universitetet mere tilgængeligt gennem digitalisering af dets aktiviteter og det faktum at universiteter som fysiske steder ofte har været både trænings- og kampplads for politisk aktivisme. Bekymringen for at skulle vælge mellem digitalisering og tilstrækkelig politisk bevidsthed blandt studerende, herunder træningen af borgerdyder, er de senere år kommet delvist til udtryk gennem begreber som *slacktivism*.

Artiklen bidrager med en nøjere karakteristik af udfordringen om manglende politisk deltagelse, og peger på tre betingelser for politisk aktivisme. Artiklen trækker i den forbindelse bl.a. på begrebet om *Focal Things*, hentet fra teknologi-filosoffen Borgmann. Ligesom hos Borgmann og senere teknologi-filosoffer som Shannon Vallor inddrages dydsetikken til at understrege vigtigheden af mulighed for træning i dyder - den første betingelse. Dernæst skal der være en reel skueplads for aktivisme: Det har historisk været det fysiske campus og finder ikke altid et digitalt udtryk. Udover disse to betingelser giver det fysiske rum mulighed for forskellige informationsstrukturer der fx tillader offentlige signaler eller enklavedrøftelser, som er en tredje mængde af betingelser for aktivisme.

Artiklen slutter af med at diskutere en udfordring i nyere diskussioner af politisk handlen og digitalisering: Har politiske deltagelse og borgerdyder mere fundamentalt ændret karakter med udbredelsen af nye medier, også i uddannelse, eller skal vi så at sige lede efter nye udtryk for de samme, gamle dyder? Begge tilgange kan ses i litteraturen, og artiklen foreslår at kategorisering af betingelser for aktivisme tillader en mere detaljeret søgen efter de samme dyder i nye, digitale sammenhænge.

I artiklen **“Mapping what matters – an approach to determine curriculum content of in-service teacher training”**, som er skrevet af Andreas Lindenskov Tamborg, Mathias Lund Schjøtz, Anne Brøndum Andersen og Benjamin Brink Allsopp, tages afsæt i de ændrede, undervisningsmæssige kompetence-behov man så under Corona-pandemien. Her sås endnu tydeligere hvordan en øget bevidsthed om behov for efteruddannelse ikke var modsvaret af redskaber der klart kan “oversætte” en sådan bevidsthed til et passende udbud af efteruddannelse. *Directed acyclic graphs* (DAG) er en visualisering af data om ønsker om efteruddannelse, og artiklen undersøger hvorvidt dette er et brugbart redskab i forbindelse med udvikling af kursus-udbud til lærere og dets indhold.

Forfatterne argumenterer for at netop bestemmelsen af indholdet af efteruddannelse er et relativt overset emne i forskningen, og en væsentlig udfordring er at lærere i kommunikationen af behov ofte vil gøre brug af ord med relativt forskelligt begrebsligt indhold (fx “computational thinking” og “digitalisering”) uden at være klart bevidste derom.

I artiklen sammenlignes DAGs med andre former for repræsentation af fagligt indhold (fx træer og lister), og den rapporterer dernæst fra et *Design Based Research* projekt, baseret på et dansk university college, der skal møde udfordringen med at fastlægge indholdet af efteruddannelse. En særlig udfordring består i at effektuere en transfer af viden mellem den kontekst hvor behovet for viden blandt lærere undersøges, og den kontekst hvor kurser designes. Bl.a. viste studiet at muligheden for at bibeholde læreres udsagn om behov for uddannelse sammenholdt med det overblik visualiseringen giver, var en hjælp for kursus designere. Artiklen fortæller også om begrænsninger og udfordringer ved metoden. Fx gav adgangen til flere specifikke detaljer om læreres ønske et større arbejde - baseret på et opfattet ansvar - med at sikre overensstemmelse mellem lærernes ønske og kursusindholdet.

I artiklen **“Et Bourdieusk perspektiv på dilemmaer i kølvandet af skoleledernes implementering af en læringsplatform”** undersøger Ronni Laursen, hvordan læringsplatformens logikker strukturerer praksisfeltet med udgangspunkt i skoleledernes handlinger ud fra Bourdieus brug af begreberne felt og habitus. Derudfra belyser han det dilemma der er forbundet med implementeringen af en læringsplatform i alle danske kommuner, som blev lanceret med brugerportalsinitiativet tilbage i 2016/17. Fokus er i artiklen på skolelederes ageren og håndtering af denne implementering overfor deres daglige ageren i praksis.

Artiklen påviser gennem en kvalitativ dataindsamling at der gennem skoleledernes daglige praksis aktuelt sker en bevægelse væk fra praksisfeltet, som betyder at deres kendskab til undervisning og dennes praksis baserer sig på logikker indsamlet på møderne med lærerne, og som efterfølgende danner grundlag for de styringslogikker som bringes i spil. Det peger endvidere på det dilemma, at skolelederne blot reproducerer de logikker, som italesættes ift. læringsplatformen, såsom målbare elevresultater,

stærkere evalueringskulturer, generering af statistiske data samt det at læringsplatformen bidrager til at vidensdeling er lettere.

Der peges også på, at lederne, gennem deres handlinger, bidrager til implementeringen af læringsplatformen, ved at reproducere en struktur i praksisfeltet, som de ikke nødvendigvis er enige i, men som de i lyset af det politiske felts logikker og deres ledelsesposition kontinuerligt påvirkes af.

Artiklen ”**The only thing I’m getting is the chat - Deltagelsesformer og dilemmaer i akademiske online-konferencer**” af Jens Jørgen Hansen undersøger, hvilke dilemmaer der er ved deltagelsen i akademiske onlinekonferencer og særligt hvilken rolle chatfora spiller. Artiklens case er Networked Learning Conference 18.-20. maj 2020 som oprindeligt skulle have været afholdt fysisk, men blev transformeret til en online conference.

Artiklen redegør i udgangspunkt for tre generationer af akademiske conferenceformater: det traditionelle fysiske format, det hybride twitterformat og onlinekonferencens chatformat. Herefter zoomes ind på onlinekonferencens chatformat, og artiklen indkredser, hvordan onlinekonferencer giver nye muligheder for deltagelse. Der peges her på fem interaktions- og deltagelsesformer, som er på spil i et chatforum under en keynote-præsentation: komposition, samarbejde, deltagelse, indholdskuratering og medskabelse. Artiklen beskriver hvad der sker når den akademiske debat går i socialt medie-mode med hurtige udvekslinger af informationer mellem deltagere, som kan være en værdifuld måde til øget aktiv deltagelse og udvidelse af et refleksivt og informativt rum omkring en conferencepræsentation.

Dilemmaet på deltagelse i online chatfora er, at de giver nye muligheder for augmented deltagelse under conferencepræsentationer, samtidig med at de rummer en risiko for at deltagerne afkobles konferencens faglige præsentation og skaber et lukket kommunikationsrum. Som en af deltagerne i konferencen siger: *The only thing I’m getting is the chat.*

Referencer

- Fransson, G., & Grannäs, J. (2013). Dilemmatic spaces in educational contexts—towards a conceptual framework for dilemmas in teachers work. *Teachers and Teaching*, 19(1), 4-17.
- Hamilton, E., & Feenberg, A. (2005). The Technical Codes of Online Education. *Techné*, 9(1), 97-123.

Forfattere

Jens Jørgen Hansen

Lektor på Institut for Design og Kommunikation, PhD
Syddansk Universitet

Lillian Buus

Forskningsleder for Program for Læring og IT, PhD
VIA University College

Stig Børsen Hansen

Lektor på Instituti for Design og Kommunikation
Syddansk Universitet

